

فهرست توصیفی

«کنجینه دستویس های پهلوی و پروش های ایرانی»

مینا کامبین

Yādegār-e Bāstān 4

A Descriptive Catalogue of
“The Pahlavi Codices and Iranian Researches”

Mina Kambin

2015

www.Jamipub.com info@jamipub.com

بنام خداوند جان و

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
گروه پژوهشی یادگار باستان

فهرست توصیفی

گنجینه دستنویس‌های پهلوی و پژوهش‌های ایرانی

میناکامبین

پژوهشگر گروه پژوهشی یادگار باستان

یادگار باستان ۴

تهران، ۱۳۹۴

سرشناسه: کامبین، مینا - ۱۳۴۷.
عنوان و پدیدآور: فهرست توصیفی «گنجینه دستنویس‌های پهلوی و پژوهش‌های ایرانی» / مینا کامبین.
مشخصات نشر: تهران: جامی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص.
شابک: 978-600-176-120-1
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
موضوع: ادبیات ایرانی پیش از اسلام -- نقد و تاریخ.
موضوع: زبان پهلوی - زبان اوستایی.
رده‌بندی کنگره: PIR۷۸/ک۲آ۶ ۱۳۹۴
رده‌بندی دیویی: ۸فا۰/۰۰۰۹
شماره کتابخانه ملی: ۳۳۹۸۹۷۷۸

خیابان دانشگاه، چهارراه وحید نظری، شماره ۵۲

تلفن ۶۶۴۰۰۲۲۳

www.Jamipub.com

info@jamipub.com

فهرست توصیفی

«گنجینه دستنویس‌های پهلوی و پژوهش‌های ایرانی»

مینا کامبین

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ جلد

چاپ: تفرید

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۱۷۶ - ۱۲۰ - ۱

ISBN: 978 - 600 - 176 - 120 - 1

۱۱۰۰۰ تومان

فهرست

۱۵	مقدمه
۲۱	جلد ۱- نیرنگستان با زیرنویس فارسی (دستنویس ت ۵۸)
۲۲	جلد ۲- پرسش‌نیه‌ها (دستنویس ر ۴۱۰)
۲۳	پرسش‌نیه‌ها
۲۳	سی پرسش و پاسخ
۲۳	اندرز اوشتر دانا
۲۴	ائوگم‌دیچا
۲۴	چم کستی بستن
۲۵	لغات زند و پازند و اوستا
۲۵	واژه‌نامه پهلوی-پازند
جلد ۳- بخش‌هایی از روایات پهلوی، داستان دینیک، نامکیه‌های منوچهر و گزیده‌های زاتسپرم	
۲۶	(دستنویس ۷۵)
۲۷	روایات پهلوی و داستان دینیک
۲۷	داستان دینیک
۲۷	روایات پهلوی و داستان دینیک
۲۸	نامکیه‌های منوچهر
۲۸	گزیده‌های زاتسپرم
۲۹	جلد ۴- خرده‌اوستا با ترجمه پهلوی آن، مینوی خرد (متن ناقص) (دستنویس ت ۲۳۵)
۳۰	خرده‌اوستا با ترجمه پهلوی آن
۳۰	مینوی خرد (متن ناقص)
۳۱	جلد ۵- ویسپرد با ترجمه پهلوی و گجراتی آن (دستنویس ر ۳۷۸)

- ۳۲ جلد ۶-خرده اوستا با ترجمه پهلوی و زیرنویس فارسی (دستنویس ج ۱)
- ۳۳ جلد ۷-دستورهای دینی آئین باج، چیم درون، باج سیروزه و دعاهاى دیگر (دستنویس ج ۴)
- ۳۴ جلد ۸-بخش‌هایی از شایست نشایست، ارداویرافنامه، ماتیکان یوشت فریان و متن پازند بهمن یشت (دستنویس ج ۳)
- ۳۵ شایست نه شایست
- ۳۵ ارتای ویرازنامک
- ۳۵ تتمه ارتای ویرازنامک
- ۳۶ ماتیکان یوشت فریان
- ۳۶ متن پازند وهمن یشت
- ۳۷ جلد ۹-دینکرت بخش نخست از کتاب چهارم تا نیمه کتاب هفتم
- ۳۷ جلد ۱۰-دینکرت بخش دوم از نیمه کتاب هفتم تا پایان کتاب نهم (دستنویس د ۱۰ الف)
- ۳۸ کتاب چهارم دینکرد
- ۳۸ کتاب پنجم دینکرد
- ۳۸ کتاب ششم دینکرد
- ۳۹ کتاب هفتم دینکرد
- ۳۹ کتاب هشتم دینکرد
- ۳۹ کتاب نهم دینکرد
- جلد ۱۱- متن اوستائی و پهلوی گزیده گاهان، هادخت نسک یشت ۱، ۳۰-۳۱ و جز آن (دستنویس ت ۲۸۵)
- ۴۰ گزیده اوستای گاهان
- ۴۱ هادخت نسک
- ۴۱ یشت ۱، ۳۰-۳۱
- ۴۱ شایست نشایست
- ۴۲ واژه‌نامه اوستائی با برابر پهلوی آن، (فرهنگ اویم ایوک)
- ۴۲ شایست نشایست
- ۴۲ پتیت خود
- ۴۲ شایست نشایست
- ۴۳ ارتای ویراز نامک
- ۴۳ ماتیکان یوشت فریان
- ۴۳ شایست نشایست
- ۴۳ درباره تقدیس درون (نان مقدس) برای بزرگداشت فروهران

- ۴۴ گجستک ابالش
- ۴۴ متن اوستائی در آیین جمع کردن خاکستر آتش بهرام در اشهین گاه
- ۴۴ نیرنگ بوی ویژه آتش مقدس
- ۴۵ جلد ۱۲- یسنا با نیرنگ با ترجمه پهلوی آن جلد ۱
- ۴۵ جلد ۱۳- یسنا با نیرنگ با ترجمه پهلوی آن جلد ۲ (دستنویس ۷)
- ۴۶ جلد ۱۴- آفرین‌ها و نیرنگ‌ها، پتیت‌ها و جز آن بخش ۱
- ۴۶ جلد ۱۵- آفرین‌ها و نیرنگ‌ها، پتیت‌ها و جز آن بخش ۲ (دستنویس ر ۱۱۵)
- جلد ۱۶- چند یزش و نیایش و آفرین، دعا‌های دست شپین، نام ۲۱ نسک اوستا به پازند،
مقدمه سروش یشت و جز آن (دستنویس ج ۲)
- ۴۷
- ۴۸ جلد ۱۷- متن کامل اوستائی و پهلوی یسنا و دعا‌های مربوط به آن بخش ۱
- ۴۸ جلد ۱۸- متن کامل اوستائی و پهلوی یسنا و دعا‌های مربوط به آن بخش ۲ (دستنویس ر ۴۱۳)
- ۴۹ جلد ۱۹- یسنا و ترجمه پهلوی آن بخش ۱
- ۴۹ جلد ۲۰- یسنا و ترجمه پهلوی آن بخش ۲ (دستنویس د ۹۰)
- ۵۰ جلد ۲۱- کتاب سوم دینکرت (دستنویس ت ۶۶)
- ۵۱ جلد ۲۲- دینکرت کتاب پنجم تا نهم (دستنویس ج ۵)
- ۵۲ کتاب پنجم دینکرد
- ۵۲ کتاب ششم دینکرد
- ۵۲ کتاب هفتم دینکرد
- ۵۳ کتاب هشتم دینکرد
- ۵۳ کتاب نهم دینکرد
- ۵۴ جلد ۲۳- چند دعا و نیرنگ و باج و یشت (دستنویس ر ۴۱۱)
- ۵۵ جلد ۲۴- اندرزنامه‌ها و متن‌های خرده اوستا و ترجمه پهلوی آن (دستنویس م او ۲۷)
- ۵۶ متن‌های خرده اوستا به اوستائی و ترجمه پهلوی آن
- ۵۶ متن دیگری از خرده اوستا
- ۵۶ اندرز آذر بد ماراسپند
- ۵۷ اندرز بهزاد فرخ پیروز
- ۵۷ دو متن بی عنوان
- ۵۷ سخنی چند از آذر فرنیغ
- ۵۸ واژگیهای بخت آفرید
- ۵۸ نهش چیز گیتیگ
- ۵۸ نیرنگ زهر بستن

۵۸	ایاتگار بزرگمهر
۵۹	روز خرداد ماه فروردین
۵۹	اندرز داناگان به مزدیسنان
۵۹	اندرز خسرو کواتان
۵۹	اندرز پیشینیگان
۶۰	چیتک اندرز پوریوتکیشان
۶۰	درخت آسوریک
۶۰	گزارش چترنگ
۶۰	اندرز دستوران به وه‌دینان
۶۱	جلد ۲۵- کتاب چهارم و پنجم دینکرت با زیر نویس فارسی (دستنویس ت ۶۵ الف)
۶۲	کتاب چهارم دینکرت
۶۲	کتاب پنجم دینکرت
۶۳	جلد ۲۶- داستان گرشاسپ، تهمورس و جمشید، گلشاه و متن‌های دیگر (دستنویس م او ۲۹)
۶۴	داستان گرشاسپ
۶۴	ده اندرز آذربید مهراسپند
۶۴	داستان تهمورس و جمشید
۶۴	شماره امشاسپندان در دین
۶۵	داستان گلشاه (کیومرث، گر شاه)
۶۵	گفتگوی مذبومه و زرتشت (با اوستائی آن به اختصار، از وندیداد ۲۲)
۶۵	گرفتاری ضحاک به دست فریدون
۶۵	گرز مهر ایزد
۶۶	شمار سال‌های میان پادشاهی کی ویشناسپ و یزدگرد شهریار
۶۶	درباره روز هرمزد ماه فروردین
۶۶	داستان هزاره آخر
۶۶	درو چند است
۶۷	نذر گوشت
۶۷	درباره مرد نیک و بد در جهان
۶۷	روز هرمزد ماه فروردین (تکرار)
۶۸	سخنی چند از آذربید مهراسپند
۶۸	هشت فرگرد از هوسپارم نسک
۶۸	توضیح درباره رستاخیز
۶۸	نخستین آفریده-بهمن

- ۶۹ هشت فرگرد از دامداد نسک
- ۶۹ گزیدهای از دینکرت
- ۶۹ پانزده فضیلت پیشوای دینی با شرح فارسی آن
- ۷۰ جلد ۲۷- متنی ناقص از بندهش، خویشکاری ریدکان و جز آن (دستنویس ت ۲۸)
- ۷۱ متن ناقص و جابجا شده‌ای از بندهش
- ۷۱ شایست نه شایست
- ۷۱ متن پهلوی چیم درون با گزارش به یازند درباره درون
- ۷۲ متن یازند خویشکاریه ریتکان
- ۷۲ شایست نشایست (یازند)
- ۷۲ شایست نشایست (پهلوی)
- ۷۲ شایست نشایست
- ۷۳ جلد ۲۸- نیرنگ‌ها، آفرین‌ها، دعاها (دستنویس ت ۳)
- ۷۴ جلد ۲۹- ماتیکان هزار داتستان و چهار اندرزنامه (دستنویس د ۳۹)
- ۷۵ اندرز خسرو کواتان
- ۷۵ اندرز پیشینیگان
- ۷۵ چیتک اندرز پوریوتکیشان
- ۷۶ اندرز داناگان امزدیستان
- ۷۶ ماتیکان هزار داتستان
- ۷۷ جلد ۳۰- باج و برسم (دستنویس د ۱۱۰)
- ۷۸ جلد ۳۱- ماتیکان هزار داتستان، اشم وهو و جز آن (دستنویس ف ۲۵)
- ۷۹ ماتیکان هزار داتستان
- ۷۹ شرح شماره اشم وهو
- ۷۹ اندرز خسرو کواتان
- ۸۰ اندرز پیشینیگان
- ۸۰ چیتک اندرز پوریوتکیشان
- ۸۰ اندرز داناگان به مزدیستان
- ۸۱ جلد ۳۲- وندیداد و خلاصه یسنا و ویسپرد (دستورهای دینی به پهلوی) (دستنویس ف ۱۱)
- ۸۲ خلاصه متن اوستائی وندیداد و یسنا و ویسپرد با دستورهای دینی به پهلوی
- ۸۲ خلاصه متن ویسپرد با دستورهای دینی به پهلوی
- ۸۲ خلاصه متن اوستائی یسنا ریثوبین با دستورهای دینی
- ۸۳ جلد ۳۳- متن‌های اوستائی و پهلوی آفرین زرتشت، پیمان کدخدائی و جز آن (دستنویس د ۳)
- ۸۴ متن اوستا و پهلوی آفرین زرتشت

- ۸۴ متن پهلوی چیم درون
- ۸۴ متن اوستا و پهلوی ائوگمديچا
- ۸۴ متن پهلوی اپرستاینیتاریه سور آفرین
- ۸۵ متن‌های جابجا شده پیمان کدخدائی و آئین نامه نوشتن
- ۸۵ آغاز متن پهلوی واژگی چند از آتورپات مارسپند
- جلد ۳۴- شایست نشایست (متن پهلوی ناقص)، آفرین زرتشت (متن اوستایی)، چیم درون
- ۸۶ (متن پهلوی) (دستنویس ف ۳۵)
- ۸۷ متن پهلوی ناقص و جابجا شده شایست نشایست
- ۸۷ متن اوستائی آفرین زرتشت با ترجمه پهلوی آن
- ۸۷ متن پهلوی چیم درون
- جلد ۳۵- سیزده متن گوناگون پهلوی (دستنویس م او ۲)
- ۸۹ اندرز آذربید مارسپندان
- ۸۹ اندرز بهزاد فرخ پیروز
- ۸۹ دو متن بی آغازی که با جمله‌های "راتبه کرتن" و "کریک کرتن" شروع می‌شود
- ۸۹ سخنی چند (از) آذر فرنیغ فرخ زادان
- ۹۰ واژه‌های (سخنان) بخت آفرید و آذربید زرتشتان
- ۹۰ نهش چیز گیتیگ
- ۹۰ ایادگار بزرگمهر
- ۹۰ ماه فروردین روز خرداد
- ۹۱ اندرز دانایان به مزدیسنان
- ۹۱ اندرز خسرو کواتان
- ۹۱ اندرزهای پیشینیان
- ۹۱ گزیده اندرز پوریونکیشان
- ۹۲ درخت آسوریک
- ۹۲ گزارش چترنگ (شطرنج)
- ۹۲ اندرز دستوران به بهدینان
- جلد ۳۶- نیرنگ دین، ابزارهای آثرونان و آرتشتاران و وستریوشان، مراسم تهیه آب زور،
- نیرنگیهای اورویس گاه و جز آن (دستنویس ف ۲۳)
- ۹۳ دستورها و تشریفات دینی نیرنگ دین
- ۹۴ پایان‌نویسی که در دستنویس هوشنگ سیاوخش پیش از آغاز یسنا آمده است
- ۹۴ ابزارهایی که آثرونان و آرتشتاران و وستریوشان به کار می‌برند
- ۹۴ ابزارهایی که در مراسم یسنا و آئین آماده ساختن آب زور āb zōhr به کار می‌رود و آئین دینی تطهیر

- ۹۴ شاخه هوم
- ۹۵ نیرنگیهای اورویس گاه (تشریفات مقدماتی مراسم یسنا)
نامهای که دستوران و مردم دیگر (از پارسیان) در روز هرمزد ماه امرداد ۱۰۸۹ یزدگردی (۱۷۲۰ میلادی) به
دستوران ایران نوشته‌اند
- ۹۵
- ۹۶ **جلد ۳۷- بخشهایی از بندهش هندی و فصلی از شایست نه شایست (دستنویس م او ۴۹)**
- ۹۷ متنی آشفته و ناقص از بندهش هندی
- ۹۷ فصل نوزدهم "شایست نشایست"
- ۹۸ **جلد ۳۸- متن اوستا و پهلوی سی روزه کوچک، ویسپرد (دستنویس م او ۳۵)**
- ۹۹ متن اوستا و پهلوی سی روزه کوچک و بزرگ
- ۹۹ ویسپرد
- ۹۹ اشم وهو، یثا اهو
- ۱۰۰ **جلد ۴۱- بخش دوم نامکیهای منوچهر و گزیده زادسپرم**
- ۱۰۰ **جلد ۴۷- بخش نخست روایات پهلوی ۱، دادستان دینیک، روایات پهلوی ۲ (دستنویس ک ۳۵)**
- ۱۰۱ روایات پهلوی ۱
- ۱۰۱ دادستان دینیک
- ۱۰۱ روایات پهلوی ۲
- ۱۰۲ نامه‌های منوچهر
- ۱۰۲ گزیده‌های زادسپرم
- ۱۰۳ **جلد ۴۲- بخش دوم بخش‌هایی از دینکرد و دو قطعه کوچک از یک متن پهلوی و اوستائی**
- ۱۰۳ **جلد ۵۷- بخشی از بندهش بزرگ و مینوی خرد و بخشهایی از دینکرت و یهمن یشت با مقدمه‌ای از آرتور کریستن سن - (دستنویس ک ۴۳)**
- ۱۰۳ **دستنویس ک ۴۳ الف**
- ۱۰۴ بندهش ایرانی
- ۱۰۴ دادستان مینوی خرد
- ۱۰۴ کتاب ششم دینکرد
- ۱۰۵ کتاب سوم دینکرد
- ۱۰۵ وهمن یشت
- ۱۰۵ متن پازند جاماسپ‌نامه
- ۱۰۶ **دستنویس ک ۴۳ ب**
- ۱۰۷ دو فرگرد آخر کتاب سوم دینکرد
- ۱۰۷ کتاب پنجم دینکرد

- ۱۰۷ کتاب نهم دینکرد
- ۱۰۸ دستنویس ک ۴۳س - آیین پرگر
- ۱۰۹ دستنویس ک ۴۳د - قطعه‌ای از سروش یشت
- ۱۱۰ جلد ۴۳ - بخش دوم یسنا با ترجمه و گزارش پهلوی آن
- ۱۱۰ جلد ۴۴ - بخش سوم یسنا با ترجمه و گزارش پهلوی آن
- ۱۱۰ جلد ۵۶ - یسنا با ترجمه و گزارش پهلوی آن با مقدمه‌ای از ک. بار بخش ۱ - (دستنویس ک ۵)
- ۱۱۰ دستنویس ک ۵
- ۱۱۰ دستنویس ک ۵ب - رونویسی از صفحات از دست رفته KS
- جلد ۴۵ - بخشی از وندیداد اوستائی با ترجمه و گزارش پهلوی آن - بخش نخست وندیداد: فرگرد ۱-۲
- ۱۱۲ ۱۷ ۸ ۵ ۴۳
- ۱۱۲ جلد ۴۶ - بخش دوم ک ۱ وندیداد: فرگرد ۱۹-۲۲ و پایان نویس (دستنویس ک ۳، ک ۳، ک ۱)
- ۱۱۲ دستنویس ک ۳آ
- ۱۱۳ دستنویس ک ۳ب
- ۱۱۴ دستنویس ک ۱
- ۱۱۵ جلد ۴۸ - ارداویرافنامه، بندهش و جز آن (دستنویس ک ۲۰، ک ۲۰ب)
- ۱۱۵ دستنویس ک ۲۰
- ۱۱۶ اردای ویرازنامگ
- ۱۱۶ ماذیگان یوشت فریان
- ۱۱۶ در درازای سایه مردم در نیمروز و پسین
- ۱۱۶ قطعه‌ای از یشت (از هادخت نسک) به اوستائی و پهلوی
- ۱۱۷ هرمزد یشت
- ۱۱۷ دستوره‌های اهریمن به دیو خشم
- ۱۱۷ شایست نه شایست
- ۱۱۷ فرهنگ اوئیم؛ واژه‌نامه اوستا-پهلوی
- ۱۱۸ بندهش
- ۱۱۸ وهمن یشت (پهلوی)
- ۱۱۸ اندرز اوشنر دانا
- ۱۱۸ ماذیگان گجستگ ابالش (پهلوی)
- ۱۱۹ پاسخ آذربید مارسپندان به پرسش پادشاه ایران (پهلوی)
- ۱۱۹ قطعه‌ای از یشت (اوستا و پهلوی)
- ۱۱۹ سروش یشت هادخت. متن اوستائی (یشت ۱۱) با ترجمه پهلوی آن

- ۱۱۹ گزیده‌هایی از یسنا، متن اوستائی و ترجمهٔ پهلوی آن
- ۱۲۰ اندر نماز یثا اهو وئیریو که در چه مواقعی و چند بار باید خوانده شود
- ۱۲۰ روایات پهلوی
- ۱۲۰ چیم گاسان (پهلوی)
- ۱۲۰ اندر نیایش درون (پهلوی)
- ۱۲۰ پتیت خود (اعتراف به گناهان خویش و توبه از آنها) (پهلوی)
- ۱۲۱ **دستنویس ک ۲۰ ب**
- ۱۲۲ دستنویس ناقصی از بندهش
- ۱۲۲ آغاز بهمین یشت
- ۱۲۳ **جلد ۴۹- ویسپرد و فرهنگ پهلوی و رونوشتی از متن اوستائی، ک ۱ (گزیدهٔ مجموعهٔ ک ۷، ک ۲۵)**
- ۱۲۳ **دستنویس ک ۷**
- ۱۲۴ ویسپرد ساده با نیرنگ
- ۱۲۴ نیرنگ آتش
- ۱۲۴ قطعهٔ ۱ اوستا همراه با پایان‌نویسی که در آن ویسپرد ۲۴ بند ۳ گنجانده شده است
- ۱۲۵ ویسپرد با ترجمهٔ پهلوی آن
- ۱۲۵ یسنای ۴۵ بند ۲ با متن پهلوی آن
- ۱۲۶ **دستنویس ک ۲۵- فرهنگ پهلوی**
- دستنویس ک ۱- رونوشتی که وسترگارد از متن اوستایی و ندیداد دستنویس ک ۱/ KI تهیه کرده است
- ۱۲۷
- ۱۲۸ **جلد ۵۲- روایات پهلوی، داتستان دینیک، نامکیهای منوچهر- گزیده‌های زاتسپرم و جز آن (دستنویس ت ۴۰ الف)**
- ۱۲۹ روایات پهلوی و داتستان دینیک
- ۱۲۹ داتستان دینیک
- ۱۲۹ روایات پهلوی و داتستان دینیک
- ۱۳۰ نامکیهای منوشچهر
- ۱۳۰ گزیده‌های زادسپرم
- ۱۳۰ متن ناقص اوستایی ویسپرد با ترجمهٔ پهلوی آن
- ۱۳۱ **جلد ۵۳- ارداویرافنامه و ماتیکان یوشت فریان (دستنویس ک ۲۶)**
- ۱۳۲ اردای ویراز نامک (ارداویرافنامه)
- ۱۳۲ ماتیکان یوشت فریان
- ۱۳۳ **جلد ۵۴- بندهش ایرانی، روایات امید اشا وهیشتان و جز آن بخش نخست**

۱۳۳	جلد ۵۵- بندهش ایرانی، روایات امید اشا وهیشتان و جز آن بخش دوم (دستنویس ت ۲د)
۱۳۴	بندهش
۱۳۴	چند بیت شعر فارسی
۱۳۴	۴۴ پرسش از امید اشا وهیشتان (روایات امید اشا وهیشتان)
۱۳۵	۱۴۷ پرسش از آذر فرنیغ فرخزادان
۱۳۵	۴ سؤال از فرنیغ سروش وهرام
۱۳۵	سی پرسش از موبدان موبد
۱۳۶	توضیح مختصری درباره چگونگی تطهیر اعضای بدن در مراسم برش نوم
۱۳۶	وزیری های دین وه مزدیستان
۱۳۶	سؤال و جواب هایی بر پایه وندیداد
۱۳۶	پرسشنیها
۱۳۷	متن اوستایی و پهلوی آفرین زرتشت
۱۳۷	واژه نامه پهلوی-پازند
۱۳۹	نمایه
۱۴۷	فهرست دستنویس ها
۱۴۹	فهرست تاریخ کتابت

مقدمه

بی‌شک نسخه‌های خطی پهلوی و اوستایی یکی از ارزشمندترین آثاری هستند که از گذشتگان ما به یادگار مانده‌اند. چرا که افزون بر اطلاعات بسیاری که دربارهٔ زندگی و طرز فکر نیاکانمان به ما می‌دهند، منبع عظیم ادبیات گذشتهٔ ما نیز به شمار می‌روند. این میراث گرانبها با حجم عظیم واژه‌ها و دستور زبان پهلوی و اوستایی بهترین راه ارتباط با گذشته‌های دور فراموش شدهٔ ما هستند که بدون آنها قطعاً به طور کامل به فراموشی سپرده می‌شدند. بر ماست که این میراث ارزشمند را پاس داریم و برای حفظ آن کوشا باشیم.

برخی از کتاب‌ها و تألیفات دورهٔ ساسانی در دوره‌های بعدی و در گذر زمان نابود شدند، تعدادی نیز پس از ترجمه و یا اقتباس به زبان‌های مختلف زمان، به‌ویژه عربی، وارد ادبیات دورهٔ اسلامی شدند. خوشبختانه تعدادی از این تألیفات توسط موبدان زرتشتی رونویسی شدند و به خط و زبان اوستایی و پهلوی باقی ماندند. بسیاری از دستنویس‌های اوستایی و پهلوی که امروزه در دست است بارها رونویسی شده‌اند به طوری که زمان آن به پیش‌تر از قرن چهاردهم میلادی نمی‌رسد و علی‌رغم مصائب زیادی که بر آنان رفته است از تنوع قابل قبولی برخوردارند. این دستنویس‌های ارزشمند در گوشه و کنار دنیا و در کتابخانه‌های مختلف پراکنده هستند. افزون بر آنچه که در کتابخانه‌های ایران موجودند، بسیاری نیز در کتابخانه‌های هندوستان نگهداری می‌شوند که بیشتر آنها در گذشته متعلق به کتابخانه‌های شخصی بوده‌اند و رفته رفته به مؤسساتی مثل مؤسسهٔ شرقی کاما (Institute Cama Oriental) در بمبئی و یا کتابخانه‌هایی مثل کتابخانهٔ نخست دستور مهرجی رانا در نوساری راه یافته‌اند. به علاوه تعدادی دستنویس پهلوی و اوستایی نیز در کتابخانه‌های دیگر دنیا مانند کتابخانهٔ دولتی مونیخ (Kgl. Hof- und Staatsbibliothek)، کتابخانهٔ دیوان هند در لندن (India Office Records in British Library)، کتابخانهٔ ملی فرانسه در پاریس (National Library of France)، کتابخانهٔ فرهنگستان علوم روسیه در پترزبورگ (Russian Academy of Science)، کتابخانهٔ دولتی روسیه در پترزبورگ (National Library of Russia) و کتابخانهٔ دانشگاه کپنهاک (University Library of Copenhagen) نگهداری می‌شوند. این پراکندگی می‌تواند سبب سرگردانی پژوهشگری شود که به دنبال متن خاصی است چرا که هم اکنون فهرست کاملی از متن‌های پهلوی و اوستایی پراکنده در سراسر دنیا موجود نیست.

کتاب حاضر فهرست توصیفی مجموعه‌ای از متن‌های پهلوی و اوستایی است که در سال ۱۳۵۵ هجری شمسی با عنوان گنجینهٔ دستنویس‌های پهلوی و پژوهش‌های ایرانی به صورت چاپ عکسی به وسیلهٔ انتشارات مؤسسهٔ آسیایی دانشگاه شیراز و به همت استادانی چون ماهیار نوایی، محمود طاووسی، کیخسرو جاماسپ آسا و بهرام فره‌وشی منتشر شده است. این مجموعه شامل ۵۱ دستنویس می‌باشد که تعداد زیادی از آنها امروزه در مؤسسهٔ شرقی کاما در بمبئی نگهداری می‌شود و بخش‌های دیگر آن متعلق

به کتابخانه نخست دستور مهرجی رانا در نوساری و کتابخانه دانشگاه کپنهاک است. به دلیل تنوع دستنویس‌های موجود و به منظور دسترسی سریع‌تر و آسان‌تر پژوهشگران تهیه فهرست توصیفی از این مجموعه ضروری به نظر می‌رسید. به همین منظور نگارنده به عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد زیر نظر استاد محترم جناب آقای دکتر فرخ حاجیانی فهرست توصیفی از این مجموعه تهیه کرد. این پایان‌نامه، که در شهریور ۱۳۸۸ در دانشگاه شیراز دفاع شد، علاوه بر بخش مشخصات نسخه شناسی بخشی با عنوان معرفی رساله و آوانویسی و ترجمه آغاز و انجام رساله را نیز دارا بود. در کتاب حاضر که استخراج شده از پایان‌نامه مذکور است بخش‌های معرفی رساله و آوانویسی و ترجمه آغاز و انجام رسالات حذف شده‌اند و مشخصات نسخه‌شناسی در جدولی که به این منظور تنظیم شده‌اند ارائه شده‌اند.

این فهرست برای نخستین بار به صورت جدول تدوین می‌شود و با فهرست‌های سنتی متفاوت است. به همین دلیل ارائه توضیحاتی درباره روش کار ضروری به نظر می‌رسد.

نخستین ردیف جدول به نام کاتب اختصاص دارد. نام کاتب از مقدمه نسخه چاپی گرفته شده است که آن نیز از یادگارنامه دستنویس نقل شده است. در صورتی که نام کاتب مستقیماً در یادگارنامه موجود نبوده از واژه «نامشخص» استفاده شده است. در مجموعه‌هایی که رسالات مختلف کاتب‌های متفاوتی دارند نام همه کاتب‌ها با ذکر شماره رساله عنوان شده‌اند.

ردیف دوم جدول به تاریخ کتابت اختصاص دارد. تاریخ کتابت از مقدمه نسخه چاپی گرفته شده است که آن نیز از یادگارنامه دستنویس نقل شده است. در صورتی که تاریخ کتابت مستقیماً در یادگار نامه موجود نبوده حدس و گمان پژوهشگران با واژه «احتمالاً» آورده شده است. در مجموعه‌هایی که رسالات مختلف تاریخ‌های متفاوتی دارند همه تاریخ‌ها با ذکر شماره رساله نقل شده‌اند. لازم به ذکر است که در این بخش تاریخ پایان کتابت مد نظر بوده است. تاریخ اغلب دستنویس‌ها به یزدگردی است. با اضافه کردن عدد ۳۶۱۵ به تاریخ یزدگردی می‌توان معادل میلادی آن را به دست آورد. در چند مورد اصطلاحاتی مانند سَموت و سَک عیناً بر اساس یادگارنامه آمده است که مربوط به گاهشماری مناطقی در شبه جزیره هند است.

ردیف سوم به محل کتابت اختصاص دارد و در صورتی نقل شده است که مشخصاً در مقدمه نسخه چاپی و یا در یادگارنامه ذکر شده باشد و در غیر این صورت از واژه «نامشخص» استفاده شده است.

در ردیف چهارم پیشینه کتابت آمده است و اطلاعاتی را در مورد نام کاتب و تاریخ کتابت دستنویسی که دستنویس کنونی از آن رونویسی شده است، عنوان می‌کند.

در ردیف پنجم، که اختصاص به انواع خطوط موجود در دستنویس دارد، تنها نوع خط، بدون توجه به زبان نوشتار، مد نظر بوده است. ترتیب ذکر خطوط ربطی به میزان استفاده از آن ندارد و در همه موارد نخست خط اوستایی، سپس پهلوی، پس از آن فارسی و در انتها سایر خطوط مثل گجراتی، سنسکریت و خط دو ناگری (Devanagari)، که خط ملی هندوستان است، آمده است.

ردیف ششم به ترجمه متن از پهلوی و اوستایی به سایر زبان‌ها مثل فارسی و گجراتی اختصاص دارد. در این بخش ترجمه متن از اوستایی به پهلوی مد نظر نبوده است.

- در ردیف هفتم تعداد برگ و صفحه و سطر عنوان شده است. حرف «گ» برای برگ، حرف «ص» برای صفحه، حرف «پ» برای پشت برگ، حرف «ر» برای روی برگ و حرف «س» برای سطر به کار رفته است. شماره صفحات و شماره سطور براساس چاپ حاضر داده شده است. در مواردی که تعداد صفحات یا سایر مشخصات چاپ حاضر با نسخه اصل دستنویس همخوانی ندارد اطلاعات بر اساس چاپ حاضر داده شده است. در دستنویس‌هایی که شماره برگ دارند شماره صفحه و برگ هر دو، و در غیر این صورت فقط شماره صفحه عنوان شده است.

- در ردیف هشتم اندازه برگ دستنویس به سانتیمتر عنوان شده است. چون دسترسی مستقیم به اصل دستنویس میسر نبوده است اطلاعات مربوط به این بخش از مقدمه نسخه چاپی استخراج شده است. چنانچه اندازه دستنویس در مقدمه عنوان نشده بود تلاش شد که از اطلاعات سایر فهرست‌ها و یا کتابخانه‌ها استفاده شود واژه «نامشخص» به این معنی است که نگارنده اطلاعاتی در این مورد به دست نیاورده است.

- ردیف نهم و دهم به نوع کاغذ و جلد اختصاص دارد. اطلاعات مربوط به این دو بخش نیز از مقدمه نسخه چاپی استخراج شده است و چنانچه اطلاعات لازم در مقدمه موجود نبوده و از طریق کتابخانه‌ها و یا سایر فهرست‌ها نیز به دست نیامده از واژه «نامشخص» استفاده شده است.

- ردیف یازدهم به حاشیه‌نویسی اختصاص دارد. در این قسمت نوع خط حاشیه‌نویسی نیز ذکر شده است.

- در ردیف دوازدهم رکابه و شماره‌گذاری عنوان شده است. در گذشته رسم بود که برای جلوگیری از گم شدن صفحات، نخستین واژه صفحه بعدی را در گوشه پایین سمت چپ صفحه قبل می‌نوشتند که به «رکابه» معروف است. در بعضی دستنویس‌ها رکابه در بعضی شماره‌گذاری و در بعضی دیگر هر دو وجود دارد.

- در ردیف سیزدهم آرایه‌ها، که به منظور زیبایی دستنویس کشیده شده‌اند، ذکر شده است. در این بخش نقوشی مثل گل و برگ و یا نقوش پرندگان و جدول و ... عنوان شده است. نقوشی، مثل سه نقطه، که فقط برای نشان دادن پایان بندها و فصول استفاده شده‌اند، مد نظر نبوده‌اند.

- ردیف چهاردهم و پانزدهم به نشان و مهر اختصاص دارد. موضوع مهرها، که معمولاً مربوط به کتابخانه‌ها هستند، ذکر شده‌اند. اطلاعات مربوط به نشان‌ها عیناً از مقدمه نقل شده‌اند.

- ردیف شانزدهم به یادگارنامه اختصاص دارد. از آنجایی که در بسیاری موارد یادداشت حاوی مشخصات کتابت و پیشینه دستنویس، در انتهای دستنویس قرار نگرفته به جای اصطلاح پایان‌نویس یا انجامه واژه «یادگارنامه» به کار رفته است. چنانچه دستنویسی دارای دو یا چند یادگارنامه باشد شماره صفحات مربوط به هر کدام از آنها به تفکیک عنوان شده است.

- در ردیف هفدهم که به مالکیت اثر اختصاص دارد، علاوه بر کتابخانه‌ای که دستنویس به آن تعلق دارد، مطالب مربوط به اهدا کننده، اهدا شونده، خریداری کننده و مشابه آن نیز آمده است.

- در ردیف هجدهم محل نگهداری اثر عنوان شده است که می‌تواند با مالکیت اثر یکسان و یا متفاوت باشد.

- در ردیف نوزدهم هر گونه یادداشت اضافه، متعلق به کاتب و یا افراد دیگر، با ذکر مشخصات و محتویات آن درج شده است.

- آخرین ردیف جدول توضیحات است. هر گونه اطلاعاتی که به مطالب ذکر شده مربوط نبوده در این ردیف عنوان شده است.

- بعضی از دستنویس‌ها از چند متن مختلف تشکیل شده‌اند. برای هر یک از متن‌ها واژه «رساله» به کار رفته است.

- در صورتی که دستنویس، مجموعه‌ای از چند رسالهٔ مختلف باشد نام رسالات پیش از جدول عنوان شده است. برای عنوان رسالات عیناً از مقدمهٔ نسخهٔ چاپی پیروی شده است.

- در مورد مجموعه‌ها، علاوه بر جدول کلی دستنویس، برای هر رساله جدولی جداگانه تدوین شده است که اطلاعات اختصاصی رساله را به طور مجزا در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد.

- در مجموعه‌ها شمارهٔ سطرها در محل تغییر رساله داده نشده است مگر در مواردی که پیدا کردن آغاز رسالهٔ بعدی دشوار باشد.

- در مجموعه‌ها، اطلاعاتی چون ترجمه، حاشیه‌نویسی، آرایه‌ها و یادگارنامه علاوه بر جدول کلی به تفکیک در قسمت توضیحات جدول مربوط به هر رساله تکرار شده‌اند و بخش توضیحات از جدول اصلی حذف شده است.

- آغاز و انجام دستنویس در پایان جدول و در مجموعه‌ها در پایان هر یک از جدول‌های رسالات به تفکیک قرار گرفته است. آغاز و انجام شامل بخشی از سرآغاز رساله و چند واژه از آغاز متن می‌شود که به صورت اسکن شده از اصل رساله گرفته شده است، بدین‌وسیله خط کاتب و افتادگی‌ها و فرسودگی‌ها در آغاز و انجام دستنویس نمایان است. در صورت طولانی بودن سرآغاز واژه‌های آغازین متن پس از چند نقطه قرار گرفته است.

- از آنجایی که کار بر روی چاپ عکسی دستنویس‌ها صورت گرفته بیشتر اطلاعات از مقدمهٔ نسخهٔ چاپی استخراج شده و به منظور حفظ امانت تلاش شده است که مطالب عیناً منتقل شود و فقط در مواردی که ضروری به نظر می‌رسیده تغییراتی در اطلاعات استخراجی صورت گرفته است.

- در چند مورد شمارهٔ دستنویس روی جلد با چاپ حاضر تفاوت دارد که توضیح آنها ضروری است: روی جلد شمارهٔ ۵۷، شمارهٔ دستنویس ک ۴۳ به اشتباه ک ۳ چاپ شده که در این چاپ تصحیح شده است. در جلد ۳۵ یک کاما و در جلد‌های ۴۱، ۴۲، ۴۳ و ۴۴ یک نقطه در شمارهٔ دستنویس درج شده است که در این چاپ حذف شده‌اند و در جلد ۲۷ یک نقطه-کاما از عنوان دستنویس برداشته شده است.

- واوانویسی واژه‌های پهلوی به شیوهٔ دیوید مکنزی انجام شده است (Mackenzie, D. N. 2005: A). Concise Pahlavi Dictionary, مکنزی، دیوید نیل، (۱۳۸۳) فرهنگ کوچک زبان پهلوی، ترجمهٔ مهشید میرفخرایی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ سوم.

به جهت یک‌دست شدن کار، اسامی اختصاری و شکل لاتین اسامی خاص در جداول درج نشده است:

Anklesara, Tehmurasp انکلساریا، تهمورس

Unvala, Jamshedgi Manekji اونوالا، جمشیدجی مانک‌جی

Unvala, Manekji Rostamji اونوالا، مانک‌جی رستم‌جی

Bar, Kaj بار، کای

Dhabhar, Bamanji Nasarvanji دهابه‌هار (دابهار)، بهمن‌جی نوشیروان‌جی

Rask, Rasmus Kristian راسک، راسموس کریستیان

Geldner, Karl Friedrich گلدنر، کارل فریدریش

Modi, Sir Jivanji مدی‌سر جیوان‌جی

Vachha, Minochehr Dastur Jamaspji واچا، منوچهر دستور جاماسپ‌جی

West, Edward William وست، ادوارد ویلیام

Westergaard, Niels Ludvig وسترگارد، نیل لودویک

Hoffmann هوفمان

یونگ، هاینریش فرانس جوزف Junker, Heinrich Franz Josef و کمبای Combay که شهری است در استان گجرات

هند.

از آنجایی که فهرست حاضر فقط بر روی دستنویس‌های مجموعه گنجینه دستنویس‌های پهلوی و

پژوهش‌های ایرانی انجام شده است چهار جلد از ۵۷ جلد مجموعه که دستنویس نبوده‌اند حذف شده‌اند:

۱- جلد ۴۰: دانستان دینیک، متن پهلوی ۹۲ پرسش مهر خورشید آذرماهان و دیگران از منوچهر

گشن جام پیشوای زرتشتیان ایران در حدود سال ۸۸۱ میلادی و پاسخ آنها، بخش ۱، پرسش ۱-۴۰،

ویراسته هیرید تهمورس دینشاجی انکلساریا

۲- جلد ۳۹: مجموعه مقالات ریچارد نلسون فرای، جلد ۱

۳- جلد ۵۱: مجموعه مقالات ریچارد نلسون فرای جلد ۲

۴- جلد ۵۰: مجموعه مقالات ماهیار نوابی جلد ۱

در پایان لازم است از سرکار خانم دکتر کتابیون مزداپور و سرکار خانم دکتر فرزانه گشتاسپ و جناب

آقای دکتر علی شهیدی که در تمام مراحل راهنما و همراه من بودند قدردانی بسیار کنم که بدون

راهنمایی‌های این بزرگواران انجام این کار امکان‌پذیر نبود و نیز از جناب آقای موبد فیروزگری برای

خوانش بخش‌های گجراتی و سرکار خانم دکتر سوسن اصیلی و سرکار خانم پریسا کرم‌رضایی در

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، که راهنمایی‌های سودمندشان راه‌گشای من بود، بسیار سپاسگزارم.